

Historikeren Hans Kirchhoff om modstandskampens betydning

Man siger i almindelighed at det er sejrherrene der skriver historien. Men når det gælder besættelsen, kan man undertiden tro, at det modsatte er tilfældet. For det er taberne, dvs. politikerne, der fører historikernes pen i dag, konstaterer Frode Jakobsen i et af sine erindringsbind.

Bitterheden over at historikerne ikke skriver som modstandsgenerationen ønsker det, er psykologisk forståelig, men den er hverken rimelig eller retfærdig. Den er ikke rimelig, fordi modstandsfolkene ikke kan afvise en diskussion af frihedskampens muligheder og resultater, og det er ikke retfærdigt, for så vidt som ingen modstandshistoriker mig bekendt har noget ønske om at reducere modstandsbevægelsens indsats – tværtimod.

Under krigen og i efterkrigslitteraturen blev frihedskampen tillagt stor militær betydning. Denne høje vurdering er forståelig. Den var en naturlig del af sejrusrusen – og kompenserede for mangel på halvdårlig samvittighed i de første besættelsesår. For modstandsbevægelsen blev den prøvesten på, at modstandssynspunktet havde været rigtigt, og at indsatsen havde været ofrene værd. Den blev støttet af venlige om end uforpligtede erklæringer fra de allierede om at frihedskampen havde været *second to none* – og naturligvis i særlig grad hyldet af SOE, hvis hele skæbne og eksistens havde været knyttet til det faktum, at modstandsbevægelsen fik succes. Og endelig lod dommen sig ikke efterprøve på noget kontrolmateriale – for hvis det fandtes, lå det gemt i arkiverne.

Kritiske røster blev rejst allerede i samtiden af de allierede militærstabe, der så med den største skepsis på partisanhærene som et danaidernes kar for ressourcer, der kunne være anvendt bedre andetsteds. En sådan cost-benefit-betragtning havde officererne deres gode grunde og professionelle fordomme til at anlægge (...). Men deres hovedkrav om at se modstandskampen i en strategisk, taktisk og rustningsøkonomisk sammenhæng kommer vi ikke uden om.

Aage Trommers undersøgelse af jernbanesabotagen er tidligere omtalt. Den viser, at dennes taktiske betydning målt i troppeforsinkelser var minimal, og at den strategiske, dvs. forsøget på at slide materiellet ned, ikke var større. For der fandtes flere togvogne og lokomotiver i Danmark i maj 1945 end før besættelsen og skinner nok til at reparere med. Desværre mangler vi en tilsvarende undersøgelse af industrisabotagen. (...)

Under politiforhandlingerne i 1944 kaldte Best sabotagen for en økonomisk bagatel. Nu var den rigsbefuldmægtigede ikke noget uvildigt vidne og kunne have sine gode grunde til at minimere sabotagens betydning. Men han fremholdt samtidig den "strategiske" trussel imod Værnemagten og dens kommunikationer. Frygten for sabotørerne under en invasion fik betydning for beslutningerne under augustkrisen i 1943 og lå som en motor bag sabotagebekæmpelsen igennem 1944/45. Her fik sabotagen altså en militær betydning uden at denne lader sig nærmere bestemme.

Dette kan også gælde undergrundshæren. Dens funktion i SHAEF's strategi var – ukendt for danskerne – at lokke tyske divisioner væk fra invasionsfronten i Frankrig. I det omfang dette faktisk lykkedes – men vi ved endnu intet herom – står vi da over for det paradoks, at det blev de passive ventegrupper, der fik langt større militær betydning end de aktive sabotører. Modstandsbevægelsen undlod klogeligt at sætte ventegrupperne op imod Værnemagten. For det havde været det rene mord. Guerillaen var ingen steder i Europa nogen modstander for den professionelle soldat. Det viste opstandene i Warszawa og Slovakiet, og i den franske maki (Vercors og Glières) i 1944.

Hvad slutteligt angår det højt besungne efterretningsstof – der gav e-officererne prædikatet de bedste i Europa (den samme karakter fik også tjekkerne og belgierne, så englænderne var generøse!) – tyder meget på, at dette først efter sommeren 1944 begyndte at leve op til Londons behov. For igen er det jo ikke antallet af telegrammer, det kommer an på – og dette var i sandhed imponerende – men det forhold, at den rigtige melding når frem til den rigtige mand på det rigtige tidspunkt. Og en sådan behovsanalyse er endnu ikke foretaget. (...)

I modstandsbevægelsens krigsprogram og i dens selvforståelse fremtræder den militære indsats som selve frihedskampens hovedbidrag til den allierede sejr. Det er derfor

spørgsmålet er taget op her. Men i virkeligheden er der tale om en meget smal problemstilling, som ingen guerillaleder vil kunne acceptere. For frihedsbevægelsens militære betydning kan ikke ses uafhængigt af den psykologiske, moralske og politiske dimension. (...)

Hvad endelig angår betydningen over for det neutrale og allierede udland, blev den militære kamp det stærkest synlige bevis på, at der fandtes et andet Danmark end det officelle – der ikke accepterede kollaborationen, og som derfor demonstrerede den tyske fiasko – selv i "Modelprotektoratet". Og senere blev selve den militære kamp adgangsbilletten for Danmark til den allierede lejr. De propagandamæssige og politiske funktioner er også her åbenbare. (...)

Sammenfattende skal det om modstandsbevægelsens historiske rolle konkluderes, at denne snarere end militær blev psykologisk, moralsk og politisk. Dens psykologiske rolle blev den at gøre befolkningen bevidst om kollaborationens glidebane som et politisk og eksistentielt spørgsmål, der krævede stilling af alle, samtidig med at den viste vej ud af handlingslammelsen den 9. april og samarbejdspolitikens påfølgende ydmygelser. Det var denne proces, Frode Jakobsen har kaldt "kampen om folkets sjæl".

Modstandens moralske betydning blev den at have ydet sit bidrag til den nationale befrielse og nazismens nederlag – uanset om dette bidrag i dag kan måles som stort eller lille – for derved indad- såvel som udadtil – at have forsvaret den solidaritetsholdning, der blev en selvfølgelighed i efterkrigstiden: at vi alle har et medansvar for udviklingen i verden udenfor.

Og endelig blev det modstandsbevægelsens store politiske rolle, fra starten imod alle odds at have taget kampen op imod samarbejds- og neutralitetslinjen og med indsættelse af liv og velfærd at have ført nationen fra Aksen over i de allieredes rækker.

Fra Hans Kirchhoff: Samarbejde og modstand under besættelsen, Odense, 2001.